

Dokumentumrendelés és -szolgáltatás: kilátások a műszaki fejlődés szempontjából

A könyvtárközi dokumentumkölcsonzés napja leáldozóban van. A használók a dokumentumokat a legegyszerűbb módon, erőfeszítések nélkül, a bibliográfiai és könyvtári adatbázis közvetlen, és a használó számára láthatatlan kapcsolatával akarják megkapni, még hozzá haladéktalanul, hiszen az idő pénz. Ezért – ahol módjuk van – a díj ellenében, de azonnal és másolatban szolgáltató rendszereket részesítik előnyben az ingyenes, de lassú könyvtárközi kölcsönzéssel szemben.

A dokumentumszolgáltatásban alapvető változások indultak meg: egyre szorosabb a kapcsolat a dokumentumok lelőhelyének megállapítására, a tárolásukra és a szolgáltatásukra szolgáló rendszerek között; új adathordozók jelennek meg a papír mellett; és remény mutatkozik a jogi és gazdasági problémák megoldására.

A változások irányában megtett első lépés az STN International mint adatbázis-szolgáltató központ, a közvetítő Special Information Centre és a hannoveri Technical Information Library mint a teljes szöveget és a dokumentumot biztosító intézmény együttműködése, amelyben a katalógus kiiktatásával megoldott dokumentumszolgáltatásra törekedtek. A megoldandó probléma az volt, hogyan lehet egy adatbázis online rendelését a helykód vagy jelzet felhasználásával teljesen automatikusan könyvtári rendeléssé

alakítani, amelyre egyszerűen egy másolat vagy kölcsönzött dokumentum a "válasz".

A következő lépés egy rendelési adatbázis lenne, amely mind a keresés, mind a dokumentumszolgáltatás díját számlázná, s ezáltal csökkentené a könyvtárra háruló terheket. Ezek a számlázó és pénzügyi nyilvántartó rendszerek azonban olyan drágák, hogy időnként a rendelések ingyenes kezelése "olcsóbb".

Az önkiszolgáló elektronikus dokumentumkereső és -szolgáltató rendszerek használata a következő lépéseket foglalná magában: irodalmi hivatkozások keresése online módon; a referátumok segítségével a megfelelő dolgozatok kiválasztása; keresés a dokumentumtárban a referátum azonosítójának segítségével; a kért dokumentum továbbítása a végfelhasználó személyi számítógépéhez (ahol az a képernyőn elolvashatja vagy kinyomtathatja); a számla átterhelése a használó folyószámlájára.

Nyitott kérdés bőven marad, de az bizonyos, hogy a kiadás radikális átalakulásával a dokumentumszolgáltatás is megváltozik, és a könyvtárak csak korlátozott szerepet játszhatnak a változásokban.

/TEHNZEN, J.: Document ordering and supply: prospects in a technological environment. = Iatul Quarterly, 5. köt. 4. sz. 1991. p. 256–258./

(Orbán Éva)

Számítógépes közvetítő rendszer online információkereséshez

Az *Online Access to Knowledge* (OAK = online hozzáférés a tudáshoz) névre keresztelt rendszer az USA energiaügyi minisztériuma (US Department of Energy = DOE) két online információkereső rendszere, a *DOE/RECON* és a *BASIS* egyes kiválasztott felhasználói számára készült. Célja az, hogy – pótolva a közvetítő szakember munkáját – a gyakorlatlan vagy csekély gyakorlatú felhasználók számára lehetővé tegye az önálló online információkeresést, akkor és ott, amikor és ahol felmerül rá az igényük, anélkül, hogy a közvetítő szakemberrel ehhez időpontot és helyszínt kényszerülnének egyeztetni.

A DOE/RECON rendszer 1986 végén megszűnt ugyan működni, de az OAK programrendszer tovább funkcionál a DOE integrált műszaki információs rendszerében (DOE's Integrated Technical Information Systems = ITIS), a BASIS keresőrendszerhez csatlakozva. Az alábbi ismertetés az 1986. júniusi állapotot tükrözi.

Az OAK középület képvisel azok között a számítógépes közvetítő (front-end) rendszerek között, amelyek a felhasználó helyett minden döntést magukra vállalnak, és azok között, amelyek alig nyújtanak neki segítséget. Kifejlesztése során a kiindulópont az volt, hogy a közvetítő rendszerek nem írhatók általános céllal, felhasználók és adatbázisok konkrét csoportjára kell őket tervezni, másképp nem tudják megadni a felhasználónak a szükséges segítséget.

Az OAK rendszer két részből áll: az *OAKASSIST* a tulajdonképpeni közvetítő rendszer, az *OAKTUTOR* a hozzá tartozó oktatórendszer. Ismertetésünk az előbbire szorítkozik.

Az *OAKASSIST* rendszer nem használ parancsnyelvet. Így mentesíti a felhasználót a parancsnyelv megtanulásának és a használatában való gyakorlat állandó fenntartásának a kényszerétől, ami a parancsnyelves rendszerekre alapozott információkeresést erre szakosodott szakemberek munkájává